

Explaining the Consequences of Violating Urban Planning Regulations in Achieving A Healthy Habitat From the Perspective of Citizenship Rights

Maryam Afshari¹, Elham Pourmahabadian^{2*}

1. Department of Law, Damavand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Architecture and Urban studies, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Background and purpose: Citizenship rights are important and influential in a world where the process of urbanization is accelerating. By benefiting from the data of this new legal branch, mayors will speed up the process of better regulation of cities; increase the quality of life of city dwellers and their interest in the environment. The rights of citizenship are free from citizenship and regardless of the type of relationship of political and cultural rights that make people depend on a certain government; it includes all the residents of the city, including subjects of a country and immigrants. Man's behavior with nature has been dual. During the last four centuries, most of the forests have been destroyed to provide shelter or turned into agricultural land. Cities have encroached on the boundaries of seas and rivers and disturbed the balance of the environment. From this point of view, man has not been kind to the earth. On the other hand, environmental friendly organizations have made extensive efforts to preserve the blue sky and green city. The ecologist citizen needs to be aware of the decisions that are taken in the name of national and local development and development and that significantly affect the environment.

Method: In this research, descriptive-analytical scientific method has been used. So that by studying the records of research related to the subject, existing opinions and laws were extracted and presented in descriptive form. Next, the collected data were analyzed using rational and inferential arguments.

Ethical Considerations: In the current research, the principles of trustworthiness, honesty, neutrality and originality of the work have been respected.

Results: Creating an urban space according to the taste of city dwellers and increasing their participation based on the theory of local democracy will improve the quality of urban life and public satisfaction. The social components of health include the urban environment, transportation, urban justice, social happiness, urban safety, improving the livelihood of the poor and social prosperity. The urban environment index is emphasized as the main citizenship rights and is considered in many domestic and international social health models.

Conclusion: The indicators of physical health, mental health, social solidarity, economy and education have the least impact on social health from the point of view of urban management. In addition, it should be said: promoting the theory of creating an ecological citizen, strengthening the legal position of non-governmental organizations, trying to establish the rule of law and prosecuting delinquent managers will provide the basis for the formation of green cities that are compatible with environmental requirements.

Keywords: Urban Development Regulations; Citizenship Rights; Healthy Habitat; The Right to Health

Corresponding Author: Elham Pourmahabadian; **Email:** e.pourmahabadian@iauctb.ac.ir

Received: December 10, 2022; **Accepted:** October 22, 2023; **Published Online:** March 03, 2024

Please cite this article as:

Afshari M, Pourmahabadian E. Explaining the Consequences of Violating Urban Planning Regulations in Achieving A Healthy Habitat From the Perspective of Citizen Rights. *Medical Law Journal*. 2022; 16(Special Issue on Legal Developments): e44.

تبیین پیامدهای تخلف از مقررات شهرسازی در دستیابی بر زیستگاه سالم

از منظر حقوق شهروندی

مریم افشاری^۱، الهام پورمهابادیان^{۲*}

۱. گروه حقوق، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حقوق شهروندی، در جهانی که فرایند شهری شدن شتابان است، پراهمیت و تأثیرگذار است. شهرداران با بهره‌مندی از داده‌های این شاخه نوین حقوقی به روند نظم‌بخشی بهتر به شهرها، افزایش کیفیت زندگی شهروندان و احساس علاقه آنان به محیط سرعت خواهند بخشید. حقوق شهروندی از قید تابعیت رها است و صرف‌نظر از نوع رابطه حقوق سیاسی و فرهنگی که اشخاص را به دولت خاصی وابسته می‌کند، شامل تمام ساکنان شهر اعم از تابعان یک کشور و مهاجران می‌شود. رفتار انسان با طبیعت دوگانه بوده است. در طی چهار قرن گذشته بخش اعظمی از جنگل‌ها برای ایجاد سرپناه تخریب یا به زمین‌های کشاورزی تبدیل شده‌اند. شهرها به حریم دریاها و رودخانه‌ها، تجاوز و توازن محیط زیست را بر هم زده‌اند. انسان، از این نگاه، با زمین مهربان نبوده است. در مقابل، سازمان‌های دوستدار محیط زیست کوشش‌های گسترده‌ای برای حفظ آسمان آبی و شهر سبز صورت داده‌اند. شهروند اکولوژیست نیازمند آگاهی از تصمیماتی است که به نام عمران و توسعه ملی و محلی گرفته می‌شود و به طور معناداری بر محیط زیست اثر می‌گذارد.

روش: در این پژوهش، از روش علمی توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. به طوری که با مطالعه سوابق پژوهش‌های مرتبط با موضوع، نظرات و قوانین موجود استخراج شدند و به صورت توصیفی ارائه شدند. در ادامه، داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از استدلال‌های عقلانی و استنباطی، تحلیل شدند.

ملاحظات اخلاقی: در پژوهش حاضر، اصل امانتداری، صداقت، بی‌طرفی و اصالت اثر رعایت شده است.

یافته‌ها: خلق فضای شهری بنا بر سلیقه شهروندان و افزایش مشارکت آنان بر مبنای نظریه مردم‌سالاری محلی سبب بهبود کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی عمومی می‌شود. مؤلفه‌های اجتماعی سلامت شامل محیط زیست شهری، حمل و نقل، عدالت شهری، شادی اجتماعی، ایمنی شهری، بهبود معیشت افراد ضعیف و شکوفایی اجتماعی است. شاخص محیط زیست شهری به عنوان حقوق اصلی شهروندی مورد تأکید است و در بسیاری از مدل‌های سلامت اجتماعی داخلی و بین‌المللی مورد توجه است.

نتیجه‌گیری: نشانگرهای سلامت جسمی، سلامت روان، همبستگی اجتماعی، اقتصاد و آموزش دارای کمترین تأثیر در سلامت اجتماعی از منظر مدیریت شهری هستند. علاوه بر این، باید گفت: ترویج نظریه ایجاد شهروند اکولوژیست، تقویت جایگاه قانونی سازمان‌های مردم‌نهاد، کوشش برای برقراری حکومت قانون و تعقیب مدیران متخلف، زمینه شکل‌گیری شهرهای سبز و سازگار با الزامات زیست‌محیطی را فراهم خواهد ساخت.

واژگان کلیدی: مقررات شهرسازی؛ حقوق شهروندی؛ زیستگاه سالم؛ حق بر سلامت

نویسنده مسئول: الهام پورمهابادیان؛ پست الکترونیک: e.pourmahabadian@iauctb.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۳۰؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Afshari M, Pourmahabadian E. Explaining the Consequences of Violating Urban Planning Regulations in Achieving A Healthy Habitat From the Perspective of Citizen Rights. Medical Law Journal. 2022; 16(Special Issue on Legal Developments): e44.

مقدمه

حقوق شهروندی و شهرنشینی در عین قرابت از یکدیگر متمایزند؛ اگرچه سال‌هاست که بحث‌های دامنه‌داری درباره حقوق شهروندی وجود دارد، اما نظریه حق شهرنشینی (Right to City) را نخستین بار هانری لوفور (Henri Lefebvre) جامعه‌شناس فرانسوی مطرح کرد. در پاریس دهه ۱۹۶۰ میلادی جدایی طبقاتی باعث شده بود مهاجران فقیر بر مبنای ملیت‌شان به حاشیه رانده شوند. همین موضوع، اندیشه حقوق ساکنان برای کنترل فضا را به ذهن لوفور متبادر کرد که در چندین اثر وی طی دهه ۱۹۷۰ و پس از آن طرح گردیده و منتشر شد. او بر این باور بود که تعیین کاربری زمین، حق مالکان زمین و نخبگان اقتصادی و سیاسی نیست؛ بلکه این حق از آن افرادی است که تصمیمات در مورد کاربری زمین به طور مستقیم بر زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. بنابراین از نظر لوفور، حق شهرنشینی به کسی تعلق می‌گیرد که در شهر سکونت دارد و زندگی می‌کند. در این معنا اگر شهروندی را مبتنی بر عضویت در یک اجتماع سیاسی بدانیم، حق شهرنشینی مبتنی بر اشتراک در «سکونتگاه» است. کسانی از حق شهرنشینی بهره‌مند می‌شوند که در فضای شهری، زندگی و فعالیت می‌کنند؛ آنان حق خلق این فضا و تغییرات آن را خواهند داشت. از نظر لوفور در بحث «حق شهرنشینی» دو حق عمده را برای ساکنان مناطق شهری می‌توان در نظر گرفت: ۱- حق تخصیص فضای شهری؛ ۲- حق مشارکت در تولید فضای شهری.

ژان - فرانسوا تریبلون (Jean-François Chabrun)، از دیگر اندیشمندان فرانسوی، مفهوم گسترده‌تری از حق شهرنشینی ارائه می‌دهد. از نگاه او این حق شامل موارد زیر است: ۱- حق مسکن مناسب؛ ۲- داشتن شغل؛ ۳- داشتن زندگی خانوادگی؛ ۴- برخورداری از امنیت در مقابل تعرضات پلیس؛ ۵- برخورداری از شهری زیبا، راحت و سالم با احترام به محیط زیست (۱).

سلامت عمومی به سبب آلودگی شدید هوا، تهدید و جانداران از حق تنفس هوای پاک محروم می‌شوند. دست‌اندرکاران

تراکم‌فروشی عوامل بی‌جان همچون خودروها را عامل اصلی معرفی می‌کنند و این پرسش را بی‌پاسخ می‌گذارند که آیا تغییر کاربری‌های گسترده، جمعیت‌افزایی مازاد شهری و نادیده‌گرفتن ضوابط شهرسازی که با افزایش وسایل نقلیه و پایمال کردن مقررات الزام‌آور شهرسازی ملازمه دارد، عامل اصلی به‌شمار نمی‌آید؟ آیا نباید از مدیریت نادرست کسانی سخن به میان آورد که شهرها را به اطاق‌های بزرگ گازه‌های سمی تبدیل کردند؟ ذهن جستجوگر در پی علت می‌رود و از دست‌های آلوده می‌پرسد. واقعیت آن است که مرگ در هوای آلوده ناشی از اتفاق و سرنوشت نیست، بلکه نتیجه انحرافات گسترده از قوانین و مقررات شهرسازی و ایجاد شهرهای بی‌ضابطه در کشور متمدن ایران است. «قانون» و «شهر»، دو همراه دیرینه تاریخی‌اند. شهرها نشانه بلوغ فکری انسان و نماد رشد فرهنگ بردباری و آغاز دوران یکجانشینی انسان‌ها هستند. شهرنشینی در ایران ریشه در اعماق تاریخ دارد (۲-۳). تراکم‌فروشی معامله پرسودی برای کلان‌شهرها محسوب نمی‌شود.

برخی از استادان برجسته حقوق ایران بر این باورند که هرگونه توافق میان شهردار و متقاضی صدور پروانه ساختمانی بر افزایش ارتفاع ساختمان (فروش تراکم ساختمانی) در برابر دریافت هرگونه وجهی غیرقانونی و بی‌اعتبار است. از جهت کیفری نیز این توافق و دریافت هرگونه وجهی از سوی شهردار بزه ارتشا شمرده می‌شود و مشمول ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا مصوب ۱۳۶۷ است (۴). این ماده مقرر می‌دارد: «هر یک از مستخدمین و مأمورین دولتی اعم از قضایی و اداری یا شوراها یا شهرداری‌ها یا نهادهای انقلابی و به طور کلی قوای سه‌گانه و همچنین نیروهای مسلح یا شرکت‌های دولتی یا سازمان‌های دولتی وابسته به دولت و یا مأمورین به خدمات عمومی خواه رسمی یا غیر رسمی برای انجام‌دادن یا انجام‌ندادن امری که مربوط به سازمان‌های مزبور می‌باشد، وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیماً یا غیرمستقیم قبول نماید، در حکم مرتشی است، اعم از اینکه امر مذکور مربوط به وظایف قبول نماید، در حکم مرتشی است، اعم از اینکه امر مذکور مربوط به وظایف آن‌ها

ژانوسکی، شهروندی، عضویت فعال و منفعل افراد در یک دولت ملت با حقوق و تعهدات همگانی در یک سطح مشخص شده‌ای از برابری است. به نظر او حقوق شهروندی نه حقوقی ضروری هستند و نه حقوقی تغییرناپذیر، بلکه حقوقی هستند که گروه‌های مختلف از آن‌ها حمایت می‌کنند و توسط دولت تثبیت و تأیید می‌شوند و دارای ضمانت اجرایی هستند. از طرف دیگر این حقوق از فضیلت مدنی متمایزند. بنابراین شهروند خوب کسی است که در تمام این حوزه‌ها و قلمروها با حقوق و وظایف خویش آشنا باشد و همواره تلاش کند تا به بهترین نحو به انجام وظایف خویش بپردازد.

سدلر (Sedler) بر این باور است که فرهنگ شهروندی در یک جامعه ممکن است در جهت تربیت افرادی باشد که حافظ شرایط موجود باشند و تسلیم سرنوشت مقدر شوند یا ممکن است تربیت انسانی باشد که حاکم بر سرنوشت خود باشد و در این صورت در راستای سبک زندگی مطلوب، خواهد بود (۸). حال اینکه نظریات مطرح شده چه پیامدهایی می‌توانند در جهت حل مسائل زیست‌محیطی داشته باشند، به نظریات زیر که به بررسی رابطه فرهنگ شهروندی (آگاهی و برخورداری از حقوق شهروندی و تعهدات شهروندی) و سبک زندگی سلامت زیست‌محیطی پرداخته‌اند، اشاره می‌شود:

الریش بک (Ulrich Beck) با طرح فرضیه جامعه مخاطره‌آمیز، جهان غرب کنونی را جامعه‌ای توصیف می‌کند که در آن اشتغال خاطر مردم و عرصه سیاست از بابت توزیع شرها (از قبیل مخاطرات زیست‌محیطی و...) بیش از مشغله فکری آنان به خیرها (مثلاً درآمد، شغل و...) است. به زعم وی، چیزی که ما در عرصه حاضر شاهد آن هستیم، ظهور جامعه جدیدی است که در آن مخاطره آگاهی، مخاطره‌گریزی جزء ویژگی‌های اصلی‌اش شده است (۹).

روش

برای بررسی موضوع پژوهش حاضر از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. در این روش، جمع‌آوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای انجام پذیرفت. سپس با مطالعه سوابق پژوهش‌های

بوده یا نداده و انجام آن بر طبق حقانیت و وظیفه بوده یا نبوده باشد و یا آنکه در انجام یا عدم انجام آن مؤثر بوده یا نبوده باشد، به ترتیب زیر مجازات می‌شود.

مسئولیت دولت و شهرداری در برابر قربانیان آلودگی از منظر فقهی نیز قابل مطالعه و بررسی است. از دیدگاه مارشال (Marshal) (۱۳۹۴ م)، شهروندی نوعی منزلت اجتماعی است که جامعه آن را به تمام اعضا اهدا نموده و به موجب آن تمام افراد از جایگاه، وظایف و حقوق برابر که توسط قانون حمایت و تثبیت شده برخوردارند (۵) و به موجب آن در برابر جامعه مسئول‌اند. از نظر مارشال این سه بُعد شهروندی عبارتند از:

۱- حقوق مدنی و شهروندی مدنی: حقی که امکان تملک دارایی‌ها، التزام به قراردادهای آزادی‌های حزبی و آزادی فکر و اندیشه را فراهم می‌کند.

۲- حقوق سیاسی و شهروندی سیاسی: حقوقی که امکان مشارکت مردم را در تصمیمات عمومی کشور با تشکیل احزاب سیاسی و برگزاری انتخابات فراهم می‌کند.

۳- حقوق اجتماعی و شهروندی اجتماعی: حقوقی است که امکانات رفاهی حمایتی از فرد و خانواده‌های آسیب‌پذیر را به منظور ایجاد تعادل در زندگی رفاهی آن‌ها فراهم می‌آورد که شامل کمک‌های مالی و رفاهی به افراد کهنسال، معلول و افراد و خانواده‌های بیکار، فراهم‌آوردن شرایط مساوی بهره‌مندی امکانات آموزشی، مسکن و سلامتی برای همه اعضای جامعه است (۶). در این پژوهش با عطف توجه به نظریه پارسونز (Parsons) فرهنگ شهروندی از دو مؤلفه برخورداری از حقوق شهروندی (حقوق اجتماعی، فرهنگی و مدنی) و تمایل به انجام تعهدات شهروندی تشکیل شده است.

ژانوسکی (Janovsky) «به طور همزمان بر حقوق و مسئولیت‌های شهروندی تأکید دارد، زیرا حقوق برای اجرایی‌شدنش به تعهدات نیازمند است. به عبارت دیگر تعهدات اجراکننده حقوق است و اگر حقوق اجرا نشوند، در واقع وجود نخواهند داشت. او تعهدات شهروندی را بر چهار نوع قانونی، سیاسی، اجتماعی و مشارکتی می‌داند» (۷). از نظر

مرتبط با موضوع، نظرات و قوانین موجود استخراج شدند و به صورت توصیفی ارائه شدند. در ادامه، داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از استدلال‌های عقلانی و استنباطی، تحلیل شدند.

یافته‌ها

خلق فضای شهری بنا بر سلیقه شهرنشینان و افزایش مشارکت آنان بر مبنای نظریه مردم‌سالاری محلی سبب بهبود کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی عمومی می‌شود. شاخص محیط زیست شهری به عنوان حقوق اصلی شهروندی مورد تأکید است و در بسیاری از مدل‌های سلامت اجتماعی داخلی و بین‌المللی مورد توجه است. بررسی نتایج تحلیل عاملی

اکتشافی نشان می‌دهد که نشانگرهای سلامت جسمی، سلامت روان، همبستگی اجتماعی، اقتصاد و آموزش دارای کمترین تأثیر در سلامت اجتماعی از منظر مدیریت شهری هستند.

بحث

۱. پیشینه پژوهش: سعی شده است که پژوهش‌های مطرح شده در جدول ۱، بر اساس یک رویکرد اجتماعی با توجه به موضوع مورد بررسی این پژوهش و نزدیک به آن مورد مطالعه و تحلیل قرار گیرند.

جدول ۱: ادبیات تجربی و پیشینه تحقیق منابع داخلی و خارجی

پژوهشگران	نام پژوهش	نوع پژوهش	نتایج
Mestvirishvili (۲۰۱۹م)	روش‌های نگرشی سبک‌های نمایندگی شهروندی در گرجستان	روش‌های ترکیبی	مطالعه نشان می‌دهد که یک سبک شهروندی فرهنگی در بین دانشجویان گرجی غالب است. بهترین میزان آن با سطح شناسایی ملی و به دنبال آن میهن‌پرستی، ملی‌گرایی، نگرش‌های درون‌گروهی و ارتدوکسی مذهبی پیش‌بینی می‌شود. داده‌ها همچنین نقش‌های متضاد ملی‌گرایی و میهن‌پرستی را در سبک‌های شهروندی قومی و مدنی نشان می‌دهد.
Ottaviano, et al. (۲۰۱۹م)	توانمندسازی شهروندان از طریق سنجش ادراکی داده‌های زیست‌محیطی و بهداشت شهری به دنبال یک رویکرد علمی مشارکتی شهروندان	پیمایش از نوع توصیفی و همبستگی	رشد جمعیت شهری به همراه غلظت بالای آلودگی هوا، تأثیرات مهمی بر سلامتی شهروندان مورد بررسی دارد و خطرات جدی در ایجاد و تکامل بیماری‌های مزمن مختلف ایجاد می‌کند.
Katz-Gerro, et al. (۲۰۱۵م)	اقدامات نوع‌دوستانه زیست‌محیطی و رفتار زیست‌محیطی در پنج کشور جهان	پیمایش از نوع توصیفی و مقایسه‌ای	در این تحقیق اقدامات نوع‌دوستانه زیست‌محیطی و رفتارهای زیست‌محیطی در میان ۸۴۷۷ نفر از دانشجویان پنج کشور کانادا، آلمان، اسرائیل، کره جنوبی و آمریکا مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داده است که اگرچه این کشورها از بعضی جهات متفاوت هستند (میزان جمعیت، تحصیلات، پیدایی هنجارهای جهانی)، اما جمعیت دانشجویان آن‌ها از این نظر نسبتاً شبیه هم هستند.
Enzler (۲۰۱۵م)	در نظر گرفتن بحران در آینده به عنوان پیش‌بینی‌کننده رفتار زیست‌محیطی (مدارک و شواهد از یک مطالعه جمعیتی)	پیمایش از نوع توصیفی و همبستگی	بحران در آینده به عنوان پیش‌بینی‌کننده رفتار زیست‌محیطی، بخش قابل توجهی از رفتار زیست‌محیطی را رقم می‌زند که این امر به واسطه نگرانی‌های زیست‌محیطی است.

بدین‌سان نهضت زیست‌محیطی وارد مرحله تازه‌ای می‌شود. کاستلز بیان می‌کند که هر چقدر بیشتر بدانیم و بیشتر از حقوق و گرایش‌های فرهنگی خود و دیگران آگاهی داشته باشیم بهتر می‌توانیم امکانات تکنولوژی و محیط طبیعی خود را درک کنیم (۱۳).

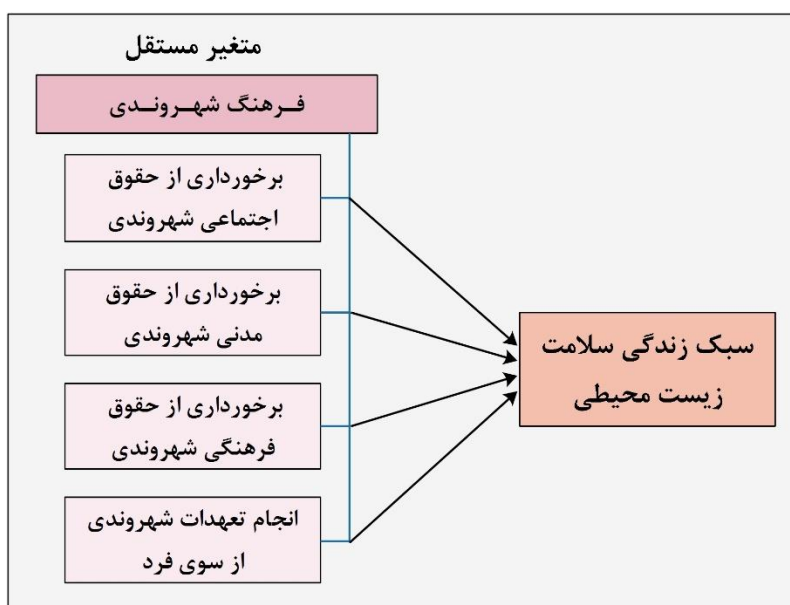
تومه (Tome) نیز در مقام نویسنده‌ای محیط‌گرا، معتقد است که میزان احترام شهروندان هر جامعه به اخلاق محیطی و حفاظت از محیط زیست، از جمله معیارهای سنجش میزان توسعه فرهنگی در آن جامعه محسوب می‌شود. ژرژ تومه معتقد است فرهنگ و جامعه با هم در تعامل هستند و فرهنگ هدایت‌کننده عملکرد افراد جامعه است. با تغییر فرهنگ، می‌توان رفتار مردم را تغییر داد، اما فرهنگ فقط یک عامل یا یک واژه و عبارت نیست، بلکه دنیای گسترده‌ای است. فرهنگ متشکل از عادات و آداب است، عاداتی که در طی زمان شکل گرفته‌اند و مردم مطابق آن‌ها رفتار می‌کنند (۱۴).

او معتقد نیست که بایستی توسعه مادی را متوقف کرد، بلکه بایستی با پذیرش اخلاق محیطی، به توسعه بُعدی فرهنگی بخشید. هدف نهایی آموزش‌ها و اخلاق محیطی، ایجاد تقویت رفتار ایده‌آل محیطی است. بین سبک زندگی محیط‌زیستی و توسعه فرهنگی شهروندان ارتباط متقابل وجود دارد. اگر توسعه دارای بُعد فرهنگی باشد بهتر می‌توان از محیط زیست حفاظت کرد و اگر محیط زیست محافظت شود، این عمل سبب تقویت هویت فرهنگی خواهد شد؛ بدین ترتیب هدف نهایی، مترادف‌ساختن توسعه با فرهنگ است (۱۴).

در میان همه جامعه‌شناسان جایگاه پیر بوردیو (Pierre Bourdieu) و نگاه او بر اساس منطق دیالکتیک ساختار و کنش در این زمینه خاص و ویژه است. بحث کلی بوردیو بر این اساس استوار است که فضای موقعیت‌های اجتماعی به واسطه منش افراد به فضای کنش تبدیل می‌شود. منش، محل تلاقی موقعیت و کنش بر اساس فهم فرد از جهان را نشان می‌دهد.

بک معتقد است آن چیزی که در تحلیل مخاطرات بیشترین اهمیت را دارد، برخورداری از دانش و آگاهی از حقوق شهروندی شهروندان و اشاعه و انتقال این آگاهی است، چون این آگاهی است که در شناسایی مخاطرات و مطلع کردن مردم از آن‌ها و در تعریف شکل و محتوای مخاطره به کار می‌آید (۱۰). از نظر بک، دانش و آگاهی اشاعه و انتقال این ریسک‌ها مهم هستند. اصل احتیاط جنبه مهمی از رابطه میان نظریه اجتماعی و ریسک‌های زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهد. این اصل در سال‌های اخیر به نظرات ارزیابی ریسک و مدیریت، وارد شده است و بر این محور می‌چرخد که در شرایط عدم تعیین، عقلانیت حکم می‌کند محتاط باشیم و به اعمال خطرآفرین دست نزنیم. این اصل بر آن است تا بشر را از شکل‌های جبران‌نشده دخالت در محیط‌زیست منع نماید (۱۱).

هابرماس (Habermas) معتقد است که شهروندان دیگر و همچنین بعد از ما نیز سهمی از این محیط زیست و منابع آن دارند، پس برای حل این مشکل (رابطه ابزاری) پیدایی سیاست‌های زیست‌محیطی را (همچون سبک زندگی زیست‌محیطی، جنبش‌های زیست‌محیطی) که بیانگر توجه به مراقبت و حمایت از محیط زیست طبیعی است را مهم می‌داند، چراکه جنبش‌های زیست‌محیطی همراه سایر جنبش‌های اجتماعی دیگر عزم آن دارند که نظم نهادی و اخلاقی موجود را به مبارزه بطلبند، چراکه این مبارزه منجر به توسعه حوزه عمومی در سطوح عمودی و افقی در جامعه خواهد شد و این خود مسیری است که به ایجاد جامعه مدنی منجر می‌شود (۱۲). کاستلز (Castells) نیز مفهوم عدالت زیست‌محیطی را مطرح می‌کند و معتقد است اجتماعات فقیر و اقلیت‌های قومی علیه تبعیض‌های زیست‌محیطی بسیج شده‌اند، زیرا آن‌ها بیش از دیگران در معرض انواع آلودگی‌ها قرار دارند. کاستلز معتقد است عدالت زیست‌محیطی، به عنوان مفهومی فراگیر که مؤید ارزش بهره‌مندی از حیات در تمام صور آن است، در برابر منابع قدرت، ثروت، تکنولوژی قرار گرفته و تدریجاً اذهان و سیاست‌ها را تسخیر می‌کند،

شکل ۱: آلودگی هوا و ترافیک، پیامد تخلف از مقررات شهرسازی

حفظ سلامت و رفاه افراد جامعه می‌شود (۲۳-۲۴). توجه به معیشت افراد آسیب‌پذیر در بسیاری از مدل‌های سلامت اجتماعی مورد توجه است (۱۹، ۲۵). در جامعه‌ای که میزان فقر در آن کم است، شهروندان سلامت اجتماعی بهتری دارند و بهتر می‌توانند وظایف شهروندی خود را انجام دهند. خودشکوفایی یکی از اصول شهر سالم از دید سازمان بهداشت جهانی است؛ از نظر این سازمان، شهر سالم باید پویا باشد و شهروندان بتوانند در چنین جامعه‌ای به رشد اجتماعی و خودشکوفایی برسند. پویایی جامعه به توسعه‌ای هدفمند، مستمر و تا حد ممکن قابل پیش‌بینی تعبیر می‌شود که ناظر بر هدف یا اهداف مشخصی است (۲۶).

دسته دوم شاخص‌های سلامت اجتماعی دارای بار عاملی متوسط هستند و عبارتند از: امنیت و مقابله با جرم، هویت شهری، امور فرهنگی، طراحی فضای شهری، مشارکت اجتماعی، خدمات اجتماعی، انسجام اجتماعی و پذیرش اجتماعی. امنیت اجتماعی، آرامش و آسودگی خاطر است که مدیران و مسئولین جوامع برای شهروندان خود فراهم می‌کنند که انواع مختلفی دارد (۲۷). احساس ناامنی در

شاخص عدالت شهری به معنی تأمین نیازهای گوناگون اجتماعی، خدماتی، رفاهی و فرهنگی و دسترسی مناسب به مراکز خدمات‌دهی و فعالیتی بدون تبعیض و تفاوت‌گذاری بین ساکنین یک شهر و منطقه است. عدالت شهری به اصل تعادل اشاره دارد که در صورت فراهم‌نبودن این تعادل محیط ناپایدار خواهد بود و در نهایت از هم گسیخته شده و از بین می‌رود (۱۵، ۱۹). شاخص شادی اجتماعی از دو دیدگاه با توسعه و رفاه جوامع و در نهایت ارتقای سلامت اجتماعی در ارتباط است (۲۰). دیدگاه اول بر مبنای نظریه‌های نوین توسعه است که شادی اجتماعی را یکی از ارکان توسعه می‌داند (۲۱) و دیدگاه دیگر چرخش در تعریف سلامت از تعریف سلبی (فقدان بیماری) به تعاریف ایجابی (وجود شرایط اجتماعی و روانی مثل نشاط) به عنوان یک مقوله محوری در سیاست‌گذاری‌های عمومی و رفاهی پدیدار شده است (۲۲). یکی از اهداف مهم در مدیریت شهری ایمنی شهر می‌باشد که آسایش و آرامش را برای شهروندان در پی دارد. ایمنی وضعیتی است که در آن خطرات و سایر عوامل ایجادکننده آسیب‌های فیزیکی یا جسمانی به کنترل در آمده و موجب

اجتماعی خواهد داشت. توجه به شاخص طراحی فضای شهری سبب ایجاد دل‌بستگی مکان می‌شود که مسئولیت‌پذیری بیشتر شهروندان را ایجاد می‌کند و مسئولیت‌پذیری سبب می‌شود شخص در جامعه فعالیت بیشتری داشته باشد و انسجام و همبستگی بیشتری با جامعه داشته و سلامت اجتماعی از طریق این عوامل ارتقا می‌یابد (۱۹). شاخص مشارکت اجتماعی یکی از شاخص‌ها با بار عاملی متوسط در این مدل است، این اصل به عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب شهری مورد تأکید است (۱۶) و در معاهده‌نامه اجلاس شهری کوپه به عنوان مفاد اصلی ذکر شده است (۳۷).

خدمات اجتماعی به معنی حمایت و پشتیبانی در زمینه‌های مختلف از اقشار متفاوت جامعه است. خدمات اجتماعی در راستای افزایش رفاه شهروندان ارائه می‌شود و از اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی است که جزء حقوق اصلی افراد جامعه است. در جامعه‌ای که خدمات رفاه اجتماعی به خوبی ارائه می‌شود افراد امنیت و آسایش را تجربه می‌کنند و سرمایه اجتماعی هم بالاتر است و در نتیجه سطح سلامت اجتماعی ارتقا می‌یابد (۳۸-۳۹).

شاخص انسجام اجتماعی در واقع شاخصی برای شناخت میزان وحدت و انسجام گروه و جامعه است و به عبارتی کشش (احساس تعلق و هم‌سرنوشتی) بین اعضای گروه و جامعه را نشان می‌دهد و قابل قیاس با بی‌معنابودن زندگی است (۱۹) و احساس انسجام در وجود فرد می‌تواند نشانه سلامتی او باشد. افرادی که از انسجام برخوردارند تلاش می‌کنند هنگام مواجهه با رویدادهای غیر قابل پیش‌بینی، انسجام خود را حفظ کنند.

کییز (Keyes) (۱۹۹۸ م.) معتقد است که انسجام اجتماعی عبارت از ادراک جامعه و قابل پیش‌بینی بودن و عقلانی بودن آن است. نظریه سلامت اجتماعی کییز و شاپیرو (Keyes & Shapiro) به عنوان یکی از نظریه‌های اساسی در این حوزه مورد استناد است که دارای پنج بعد است و یکی از این ابعاد پذیرش اجتماعی است. منظور از پذیرش اجتماعی، پذیرفتن تفاوت افراد با هم، اعتماد به مثبت‌بودن ذات سایرین و دیدگاه مثبت به ماهیت انسان‌ها است که همگی آن‌ها باعث می‌شوند

شهروندان سبب می‌شود که آن‌ها احساس عدم کنترل بر فعالیت‌ها و زندگی را تجربه کنند و این ترس و ناامنی بر کیفیت زندگی آن‌ها تأثیر گذاشته و نسبت به جامعه بی‌اعتماد شده و سلامت اجتماعی در این جوامع کاهش می‌یابد (۲۹-۲۸). این شاخص در بسیاری از مدل‌ها مورد توجه است (۳۱-۳۰).

شاخص هویت شهری انعکاس ارزش‌های محیطی، تاریخی، اجتماعی فرهنگی، کاربردی و مکانی در فضای شهری است، هویت شهری بازگوکننده تاریخ شهر و فرهنگ مردمان آن است (۳۲). هویت شهری و هویت مکانی احساسی را در فرد ایجاد می‌کند که خود را بخشی از آن محیط می‌داند و هویت اجتماعی در او شکل می‌گیرد (۳۳). افرادی که هویت اجتماعی قوی دارند به دلیل اینکه شهرشان را بخشی از هویت خود می‌دانند رفتارهای جامعه‌پسندی بیشتری انجام می‌دهند، حس مسئولیت‌پذیری و تعلق اجتماعی آن‌ها قوی‌تر است و به واسطه فرایند شهروندسازی وظایف اجتماعی خود را بهتر انجام می‌دهند و در بهبود شرایط جامعه خود گام برمی‌دارند (۳۴).

فرهنگ شهروندی مفهوم نوینی است که با ورود به هزاره سوم، اهمیتی ویژه یافته است. منظور از فرهنگ شهروندی، روابط اجتماعی بین شهروندان، مسئله هنجارهای اجتماعی و پایبندی شهروندان به آن هنجارها است که موجب تولید نظم اجتماعی و تنظیم روابط اجتماعی می‌شود. این پدیده میان شهروندان، همبستگی اجتماعی ایجاد کرده و بر پایبندی آنان نسبت به هنجارهای رسمی و غیر رسمی اجتماعی، افزوده و بدین ترتیب نظم اجتماعی به بار می‌آورد. بسیاری از ارزش‌های ناشی از فرهنگ شهروندی، چون نظم‌پذیری، همکاری و مسئولیت‌پذیری و مشارکت‌جویی، قانون‌گرایی و احترام به حقوق اجتماعی دیگران، در جامعه بازتولید شده و بر سلامت اجتماعی شهروندان می‌افزاید (۳۵-۳۶). نقصان این پدیده در میان شهروندان، در ابعاد ذهنی و عینی (ارزش‌ها و هنجارها) و عدم هماهنگی آحاد مختلف اجتماعی در این باره، در قالب فرهنگ شهروندی، تأثیرات مستقیمی بر کاهش سلامت

می‌دانند و در راه پویایی و سلامت شهر با مدیران شهری همگام می‌شوند (۲۳).

نتیجه‌گیری

شهرها به عنوان مهم‌ترین زیستگاه‌های انسانی در تأمین نیازها و برقراری توازن بین آن‌ها موفق نبوده‌اند. غیبت شهروندان در فرایند شهرسازی و مدیریت شهری یکی از دلایل عمده خودمحوری شهرداران و تجاوز به محیط زیست به شما می‌آید. رابطه معناداری بین تقویت حقوق شهروندی و رعایت الزامات زیست‌محیطی برقرار است. خلق فضای شهری بنا بر سلیقه شهرنشینان و افزایش مشارکت آنان بر مبنای نظریه مردم‌سالاری محلی سبب بهبود کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی عمومی می‌شود. مؤلفه‌های اجتماعی سلامت، محیط زیست شهری، حمل و نقل، عدالت شهری، شادی اجتماعی، ایمنی شهری، بهبود معیشت افراد ضعیف و شکوفایی اجتماعی. شاخص محیط زیست شهری به عنوان حقوق اصلی شهروندی مورد تأکید است و در بسیاری از مدل‌های سلامت اجتماعی داخلی و بین‌المللی مورد توجه است. زیان‌های ناشی از اشغال بخشی از فضای سرزمین برای ایجاد سکونتگاه بدون در نظر گرفتن الزامات زیست‌محیطی جبران‌ناپذیر خواهد بود. ارتقای جایگاه افراد از تبعه مسئول بی‌حق به شهروند صاحب حق مستلزم آموزش و آگاهی همگانی از الزامات شهرنشینی و ترویج عقیده حق‌طلبی و فرماندهی به جای فرمانبری و بی‌تفاوتی است، اگرچه قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات زمینه دانایی همگانی را فراهم و گام مهمی به سوی شهروندمداری به‌شمار می‌آید. بنابراین نقش شهروندان، هم‌اکنون در فرایند شهرسازی و توسعه شهری ناچیز است. ترویج نظریه ایجاد شهروند اکولوژیست، تقویت جایگاه قانونی سازمان‌های مردم‌نهاد، کوشش برای برقراری حکومت قانون و تعقیب مدیران متخلف، زمینه شکل‌گیری شهرهای سبز و سازگار با الزامات زیست‌محیطی را فراهم خواهد ساخت.

فرد در کنار سایر اعضای جامعه انسانی، احساس راحتی کند. در مقیاس مدیریت شهری، پذیرش شهروندان از سوی مسئولین به ویژه شهروندانی که در اقلیت قرار دارند یا آسیب‌پذیرترند، باعث افزایش حس ادراک توسط دیگران می‌شود. زمانی که شخص احساس کند دیگران او را آن طور که هست پذیرفته‌اند، به این نتیجه می‌رسد که ماهیتی سازنده و خوب دارد و در نتیجه حس تعلق به جامعه و حس شهروندی همگانی تقویت می‌گردد. همانطور که پذیرش خود باعث سلامت روان می‌شود، ادراک پذیرش توسط جامعه هم منجر به سلامت اجتماعی می‌شود (۴۰). بررسی نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد که نشانگرهای سلامت جسمی، سلامت روان، همبستگی اجتماعی، اقتصاد و آموزش دارای کمترین تأثیر در سلامت اجتماعی از منظر مدیریت شهری هستند.

ارتباط سلامت جسمی و اجتماعی از دو طریق قابل توجیه است. سلامت جسمی شهروندان نشانه‌ای بر رفاه جامعه است و در جوامع مرفه سطح سلامت اجتماعی افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، در جوامعی با سلامت اجتماعی بالا که بر مبنای سلامت شهر مدیریت می‌شود، فراهم‌کردن امکانات و بهبود شرایط سلامت جسمانی یکی از اهداف اصلی به‌شمار می‌رود. این دیدگاه بر مبنای شهروندسازی است و انتظار می‌رود با فراهم‌کردن شرایط مناسب برای شهروندان، آن‌ها هم تکالیف اجتماعی خود را انجام دهند و سطح سلامت اجتماعی ارتقا یابد (۴۱). همانطور که در بررسی شاخص سلامت جسمی بررسی شد، توجه به سلامت روان به عنوان یکی از اصول و اهداف جامعه سالم تعریف شده و در مدل‌ها و شاخص‌های سلامت اجتماعی مورد تأکید است.

شاخص همبستگی اجتماعی در نظریه سلامت اجتماعی کبیز و شاپیرو مورد توجه است. منظور از همبستگی اجتماعی ارزیابی یک فرد با در نظر گرفتن کیفیت همراهی او با جامعه اطرافش است (۳۷، ۴۲). در جامعه‌ای که شهروندان دسترسی عادلانه‌ای به خدمات شهری دارند احساس تعلق و وابستگی به جامعه بیشتر خواهد بود و شهروندان جامعه را متعلق به خود

مشارکت نویسندگان

مریم افشاری: جمع‌آوری داده، تدوین و نگارش مقاله.
الهام پورمهابادیان: ترجمه منابع انگلیسی، گردآوری منابع و ویراستاری علمی و ادبی مقاله.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

References

1. Karimi A, Kamyar GR. Citizenship rights in field of Urbanization. Tehran: Dadgostar Publications; 2017. p.26. [Persian]
2. Karbaschi GH-H. Last Defence, Full Text Unpublished Defence of and Defence Lawyers. Tehran: Farhang and Andishe Publications; 1998. [Persian]
3. Kamyar MR. The Question of Mr Bahaodin Adab Representative of Sanandaj from Mr Abdolali Zade Minister of Housing and Urbanism, They Sales Law! Hoghogh and Ejtema. 1992; 6: 21-22. [Persian]
4. Kashani SM. Proprietary Rights in the Light of the Provisions of Urbanism. Thghighat Hoghooghi. 2012; 15 (57): 7-50. [Persian]
5. Tavasoli GH-A, Nejati Hosseini SM. Social Reality of Citizenship in Iran. Sociology of Iran. 2013; 5(2): 32-62. [Persian]
6. Fathi S, Sabeti M. Development of urban organizational structure and expansion of citizenship culture. Journal of Urban Studies. 2011; 2(2): 163-196. [Persian]
7. Mollapur R. Investigating the level of citizenship awareness among teachers, a case study of teachers in the 11th district of Tehran (Academic Year 2011-2012). Master's Thesis, Sociology. Tehran: Payam Noor University; 2011. [Persian]
8. Niazi M, Qabaei Arani M, Asgari Kaviri A. Investigating the social and cultural factors affecting the quality of life (with an emphasis on lifestyle and citizenship culture) case study: citizens of Aran, Bidgol and Kashan cities. Sociology of Life Style. 2016; 2(6): 201-232. [Persian]
9. Sutton PH-D. An introduction to environmental sociology. Translated by Salehi S. 2nd ed. Tehran: Samt Publications; 2014. [Persian]
10. Beck U. Society in global danger. Translated by Mehdizadeh MR. 1st ed. Tehran: Kavir Publications; 2010. [Persian]
11. Barry J. Environment and Social Theories, Translation: Hasan Pouyan and Nire Tavakoli. 1st ed. Tehran: Environment Organization Publications; 2002. [Persian]
12. Alizadeh Aghdam MB, Abbaszadeh M, Hanrou H. sociological study of citizens' awareness of citizenship rights and its effect on environmental health lifestyle (case study: citizens of Tabriz). Sociology of Life Style. 2016; 2(6): 65-99. [Persian]
13. Castells M. Age of Information, Power and Identity. Translated by Chavoshian H. 4th ed. Tehran: New Plan Publications; 2005. [Persian]
14. Tome G. Cultural development and environment. Translated by Sharepour M. 1st ed. Tehran: Nash Baz; 2001. [Persian]
15. Garcia-Garcia MJ, Christien L, García-Escalona E, González-García C. Sensitivity of green spaces to the process of urban planning. Three case studies of Madrid (Spain). Cities. 2020; 100: 102655.
16. Moghadari M. Lessons from Toub's governance. Tehran: Negah Masazeh Publications; 2018. [Persian]
17. Azizi MM, Shekofi Bidhandi MS. Analysis of the historical evolution of the concept of social justice in urban development programs of Iran. Social History Research Quarterly. 2014; 2(10): 51-74. [Persian]
18. Derakhshannia F. Indicators and indicators of social health in Iran. Tehran: Media Publications; 2018. [Persian]
19. Safarinia M. Social health audit studies. Tehran: Presidential Institute; 2013. [Persian]
20. Mousavi M, Shiani M, Fateminia S, Omidnia S. Conceptual development of social capital with social health approach. Social Welfare Scientific Research Quarterly. 2014; 15(57): 109-150. [Persian]
21. Hogan MJ, Leyden KM, Conway R, Goldberg A, Walsh D, McKenna-Plumley PH. Happiness and health across the lifespan in five major cities: The impact of place and government performance. Social Science & Medicine. 2016; 162: 168-176.
22. Sanz M, Caselles A, Micó KH, Soler D. A stochastic dynamical social model involving a human happiness index. Journal of Computational and Applied Mathematics. 2018; 340: 231-246.
23. Rowe M. Citizenship and Mental Health. Oxford: Oxford University Press; 2015.
24. Raco M. Securing Sustainable Communities Citizenship Safety and Sustainability in the new urban planning. European Urban and Regional Studies. 2007; No. 14(4): 305-320.
25. Nejat S, Ahmadvand A. Delineating the place of social health in the country's health system. Tehran: National Institute of Health Researches of Iran; 2019. [Persian]
26. Batayeh B, Artzberger G, Williams L. Socially responsible innovation in health care: Cycles of actualization. Technology in Society. 2017; 53(C): 14-22.

27. Gechert S, Paetz CH, Villanueva P. The Macroeconomic Effects of Social Security Contributions and Benefits. *Journal of Monetary Economics*. 2021; 117(C): 571-584.
28. Hazarjaribi J, Safari Shali R. examining the interaction of the two concepts of citizenship and social security. *Quarterly Journal of Order and Security*. 2018; 3(3): 157-184. [Persian]
29. Ebrahimian H, Lotfi T. Study of the relationship between citizenship rights and social security (case study: citizens of Tehran). *Social Research Quarterly*. 2018; 11(45): 49-67. [Persian]
30. Charter of Citizen Rights. Statement of the President of the Islamic Republic of Iran. 2013. p.1-30. [Persian]
31. Charter of Citizen Rights. Statement of the President of the Islamic Republic of Iran. 2015. p.8-10. [Persian]
32. Oktay D. The quest for urban identity in the changing context of the city: Northern Cyprus. *Cities Journal*. 2002; 19(4): 261-271.
33. Nofel A, Kolbadi P, Pourjafar M. Review and evaluation of effective indicators in urban identity. *Armanshahr Scientific Research Journal*. 2008; 2(3): 57-69. [Persian]
34. Belanche D, Casaló L, Flavián C. Understanding the cognitive, Affective and evaluative components of social urban identity: Determinants, measurement and practical consequences. *Journal of Environmental Psychology*. 2017; 50: 138-153.
35. Bagozzi RP, Belschak F, Verbeke W, Gavino Jr Jc. Salesperson Self-Regulation of Pride: Effects on Adaptability, Effort and Citizenship Behaviors between Independent-Based and Interdependent-Based Cultures. *Spanish Journal of Marketing - ESIC*. 2016; 20(1): 1-17.
36. Rastgar KH, Seidan F. measuring the relationship between citizenship culture and social health of Tehrani citizens. *National Studies Quarterly*. 2014; 16(1): 85-107. [Persian]
37. World Health Organization. About WHO, Definition of health. 2011. Available at: <https://www.apps.who.int/aboutwho/en/definition.htm>.
38. Hunter RF, Cleland C, Cleary A, Droomers M, Wheeler BW, Sinnett D, et al. Environmental, health, wellbeing, social and equity effects of urban green space interventions: A meta-narrative evidence synthesis. *Environment International*. 2019; 130: 104923.
39. Demari B, Nasehi AA, Wathouq Moghadam A. What should we do to improve the social health of Iranians? An overview of the current situation. *Journal of Health Faculty and Health Research Institute*. 2013; 11(1): 45-58. [Persian]
40. Mehbub Anwar AHM, Astell-Burt TH, Feng X. Does social capital and a healthier lifestyle increase mental health resilience to disability acquisition? Group-based discrete trajectory mixture models of pre-post longitudinal data. *Social Science & Medicine*. 2019; 235: 112-143.
41. Mohseni M. Basics of Social Health. Tehran: Doran Publications; 2014. [Persian]
42. Keyes CLM. Social well-being. *Social Psychology Quarterly*. 1998; 61(2): 121-140.